

ANAYASA MAHKEMESİ KARARI

Esas Sayısı:1969/2

Karar Sayısı:1969/33

Karar günü:10/6/1969

Resmi Gazete tarih/sayı:18.5.1970/13497

İtiraz yoluna başvuran : Danıştay Sekizinci Dairesi

İtirazın konusu : 8/3/1950 günlü ve 5590 sayılı "Ticaret ve Sanayi Odaları", "Ticaret Odaları", "Sanayi Odaları", "Ticaret Borsaları" ve "Ticaret ve Sanayi Odaları", "Ticaret Odaları", "Sanayi Odaları" ve "Ticaret Borsaları" Birliği Kanununun 76. maddesinin altıncı fıkrasında yer alan "yukarı fıkralardaki cezalar için kazaî mercilere başvurulamaz." hükmünün Anayasa'ya aykırı bulunduğu yolunda davacı tarafından ileri sürülen iddiayı dâvaya bakan Danıştay Sekizinci Dairesi de fıkranın tümünü kapsamak üzere benimsemiş ve Türkiye Cumhuriyeti Anayasa'sının 151. maddesine dayanarak Anayasa Mahkemesine başvurmuştur.

I. Olay :

Tahin satışlarının süresinde tescil ettirilmediği nedeniyle 5590 sayılı Kanunun 76. maddesinin dördüncü fıkrası uyarınca borsa ücretinin yüzde elli fazlasıyla tahsiline ilişkin olarak Tarsus Ticaret Borsasının verdiği kararın ve yaptığı işlemin iptali için açılan ve Danıştay Sekizinci Dairesinin 1967/624-A esas sayısını alan dâvada davacı, dâva dilekçesinde, 5590 sayılı Kanunun 76. maddesinin altıncı fıkrasındaki "yukarı fıkralardaki cezalar için kazaî mercilere başvurulamaz" hükmünün, Anayasa'nın 118. maddesine aykırı olduğunu ileri sürmüş ve Sekizinci Daire bu hükmün idarî mercilere başvurulmasını önleyen bölümü ile birlikte Anayasa'nın 114. maddesine aykırı bulunduğu kanısına vararak Anayasa Mahkemesine başvurulmasına 12/10/1968 gününde karar vermiştir.

III. Yasa metinleri :

1- İtiraz konusu hüküm :

Bir hükmü itiraz konusu olan 5590 sayılı Kanunun 76. maddesi şöyledir :

(Madde 76 - 9 uncu ve 37 nci maddelerdeki kayıt mecburiyetim bir ay içinde yerine getirmeyenler odalar veya borsalar tarafından re'sen kaydedilirler.)

Bunlar kaydedildiklerinin kendilerine bildirilmesi tarihinden başlayarak bir ay içinde kayıt ücretlerini öderler. Kayıt ücretlerini vaktinde ödemeyenlerden bu ücret % 50 fazlasıyla alınır.

Yıllık aidatım o yılın Mart ayı sonuna kadar ödemiyeenlerden bu aidat % 50 fazlasıyla tahsil olunur.

Borsaya dahil maddelerden, borsaların, çalışma bölgesi içinde ve borsa yerinin dışında satılmasına müsaade olunan maddelerin satışlarının bir iş günü sonuna kadar, tescil edilmemesi hallerinde yapılan muamelelere ait borsa ücreti teamüle uyularak alıcı veya satıcıdan % 50 fazlasıyla tahsil olunur.

Ancak makbuz mazeret halleri borsa meclisinin takdirine bırakılır. Bu takdir kesindir.

Yukarı fıkralardaki cezalar için idari ve kazaî mercilere başvurulamaz.

Esas Sayısı:1969/2
Karar Sayısı:1969/33

Borsa komisyoncusu, ajanı veya simsarı olarak kayıtlı olmadığı halde borsaya dahil maddeler üzerinde, bu unsurların yapılabileceği muameleleri yapanlardan bu muameleye ait borsa ücreti beş misli tahsil olunur.

Bu cezaya karşı bulunduğu yerin ticaret mahkemesine itiraz olunabilir. Mahkeme kararı kesindir.)

2- Mahkemenin dayandığı Anayasa hükmü :

Türkiye Cumhuriyeti Anayasa'sının, mahkemenin gerekçesine dayanak yaptığı 114. maddesi aşağıda gösterilmiştir:

(Madde 114- idarenin hiçbir eylem ve işlemi, hiç bir halde, yargı mercilerinin denetimi dışında bırakılamaz.

İdarenin işlemlerinden dolayı açılacak dâvalarda süre aşımı yazılı bildirim tarihinden başlar.

İdare, kendi eylem ve işlemlerinden doğan zararı ödemekle yükümlüdür.)

IV- İlk inceleme :

Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü'nün 15. maddesi uyarınca 14/12/1968 gününde yapılan Başkan Vekili Lûtfi Ömerbaş, Üye İhsan Keçecioğlu, Salim Başol, Feyzullah Uslu, A. Şeref Hocaoğlu, Celâlettin Kuralmen, Hakkı Ketenoğlu, Sait Koçak, Avni Givda, Muhittin Taylan, İhsan Ecemiş, Recai Seçkin, Ahmet Akar, Halit ZARBUN ve Muhittin Gürün'ün katıldıkları ilk inceleme toplantısında dosyada kanun sözcüsünün Anayasaya aykırılık iddiası üzerindeki düşüncesi bulunmadığından 24/12/1964 günlü ve 521 sayılı Danıştay Kanununun 77., 84. ve 110. maddeleri hükümleri karşısında bu eksiklik tamamlanmak üzere 44 sayılı Kanunun 27. maddesi uyarınca dosyanın geri çevrilmesine Başkan Vekili Lûtfi Ömerbaş, Üyelerden İhsan Ecemiş ve Halit ZARBUN'un karşı oylan ve oyçokluğu ile karar verilmiştir. (1968/65-61 sayılı karar)

Danıştay Başkanlığının 18/1/1969 günlü ve 8/967 - 624 - A sayılı yazısı ile iş yeniden gelmiş ve bu kez kâğıtlara kanun sözcüsünün 18/11/1967 günlü düşüncesinin eklenmiş bulunduğu ve düşüncede Anayasa aykırılık iddiasına değinilmemiş olduğu görülmüştür.

521 sayılı Danıştay Kanununun 77., 84. ve 110 maddeleri uyarınca kanun sözcüsünün düşüncesinin alınmış olduğunun anlaşılmasına; bu düşüncenin de Anayasa Mahkemesine gönderilmiş bulunmasına göre konu üzerinde başkaca işlem yapılamayacağından ve dosyadaki eksikliğin tamamlanmış sayılması gerekeceğinden Başkan Vekili Lûtfi Ömerbaş, Üye İhsan Keçecioğlu, Salim Başol, A. Şeref Hocaoğlu, Celâlettin Kuralmen, Hakkı Ketenoğlu, Fazıl Uluocak, Sait Koçak, Avni Givda, Muhittin Taylan, Recai Seçkin, Ahmet Akar, Halit ZARBUN, Ziya Önel ve Muhittin Gürün'ün katıldıkları 30/1/1969 günlü toplantıda Anayasa'nın 151. ve 22/4/1962 günlü ve 44 sayılı Kanunun 27. maddelerine uygun olarak Anayasa Mahkemesine gelmiş bulunduğu görülen işin esasının incelenmesi oybirliğiyle kararlaştırılmıştır

V- Esasın incelenmesi :

İtiraz esasına ilişkin rapor Danıştay Başkanlığının 18/1/1969 günlü ve 8/967/624 A sayılı yazısına bağlı olarak gelen gerekçeli karar ve ekleri, Anayasa'ya aykırılığı ileri sürülen hüküm, mahkemenin dayandığı Anayasa maddesi, bunlarla ilgili gerekçeler ve Meclis görüşme tutanakları ve konu ile ilişkisi bulunan öteki metinler okunduktan sonra gereği görüşülüp düşünüldü :

1- 5590 sayılı Kanunun 76. maddesinin niteliği:

Esas Sayısı:1969/2
Karar Sayısı:1969/33

5590 sayılı Kanununun 76. maddesi "Para zamları" başlığını taşımakta ve dört akçalı hükmü kapsamaktadır :

a) Odalar veya borsaların üye kayıt ücretlerini vaktinde ödemeyenlerden ücretin yüzde elli fazlasıyla alınacağı (madde 76/2);

b) Yıllık aidatı vaktinde ödemeyenlerden bu aidatın yüzde elli fazlasıyla alınacağı (madde 76/3);

c) Borsaya dahil maddelerden, borsaların çalışma bölgesi içinde ve borsa yerinin dışında satılmasına müsaade olunan maddelerin satışlarının bir iş günü sonuna kadar tescil edilmemesi halinde yapılan işlemlere ilişkin borsa ücretinin, teamüle uyularak alıcı veya satıcıdan yüzde elli fazlasıyla alınacağı (madde 76/4);

d) Borsa komisyoncusu, ajanı veya simsarı olarak kaydedilmediği halde borsaya dahil maddeler üzerinde bu kimselerin yapabileceği işlemleri yapanlardan işleme ilişkin borsa ücretinin beş katının alınacağı (madde 76/7);

Yukarıda sıralananlardan ilk üç işlem için 76. maddede "idarî ve kazaî mercilere başvurulamayacağı" (altıncı fıkra); dördüncü işlem için ise, "Ticaret Mahkemesine itiraz edilebileceği" (Son fıkra) hükümleri yer almıştır. Mahkemenin elindeki dava 76. maddenin dördüncü fıkrasının uygulanmasından doğmakta ve dava dolayısıyla altıncı fıkradaki "idarî ve kazaî mercilere başvurulamaz" hükmünün Anayasa'ya aykırılığı ileri sürülerek iptali istenilmektedir.

5590 sayılı Kanununun 76. maddesinin iki yerinde "Ceza" deyimini kullanılmıştır. Bunlardan biri itiraz konusu hükme ilişkindir ve "yukarı fıkralardaki cezalar için idarî ve kazaî mercilere başvurulamaz." biçimindedir. 76. maddenin ikinci, üçüncü ve dördüncü fıkralarındaki yüzde elli zamlı paraların niteliğine; 5590 sayılı Kanunda izlenen düzene ve madde başlıklarına bakıldıkta itiraz konusu fıkradaki "ceza" deyiminin her nasılsa kullanılmış bulunduğu ve borsa yerinin dışında satılmasına müsaade edilen maddelerin satışlarının süresi içinde tescil edilmemesi halinde borsa muamele ücretinin zamlı olarak alınmasının bir ceza kesilmesi değil bir idarî işlem olduğu sonucuna varılır. 5590 sayılı Kanunda (Bölüm VI-Müşterek hükümler disiplin cezalan, para zamları ve para cezalan) başlığını taşıyan bir kesim vardır. Bu kesimde disiplin cezalarına (Madde 74), para zamlarına (Madde 76), para cezalarına (Madde 77) ayrı ayrı maddelerde yer verilmiş; borsa gelirlerini gösteren 55. maddede ise misil zamları (g bendi) ve para cezalan (h bendi) ayrı ayrı sayılmak yoluyla para zamlarına para cezalarından başka bir nitelik verilmek istendiği açıkça belli edilmiştir. Şu duruma göre 76. maddenin dördüncü fıkrasında sözü edilen zamlı para ödetilmesi eyleminin bir ceza değil, bu paranın vaktinde ödenmesini sağlamak ve gecikmeden doğabilecek zararı karşılamak üzere bir tedbir gibi kabulü yerinde olacaktır.

2- Ticaret borsalarının niteliği :

5590 sayılı Kanununun 32. maddesi, ticaret borsalarını "kanunda yazılı esaslar dairesinde borsaya dahil maddelerin alım satımı ve fiyatların tespit ve ilânı işleriyle meşgul olmak üzere kurulmuş tüzel kişiliği haiz kamu kurumları" diye tanımlamaktadır. Şu duruma göre ticaret borsalarının, kanunla kazanılmış tüzel kişilikleri ve kamu kurumu nitelikleriyle Anayasa'nın 112. maddesinde sözü edilen idare bütünüünün yerinden yönetim kesimine giren bir parçası ve böylece yine Anayasa'nın, idarenin hiçbir eylem ve işleminin hiçbir halde yargı mercilerinin denetimi dışında bırakılamayacağı kuralını koyan 114. maddesinin birinci fıkrası kapsamı içinde; olarak kabul edilmesi gereklidir .

3- "İdarî ve kazaî mercilere başvurulamaz" hükmünün Anayasa'ya aykırılığı sorunu :

Esas Sayısı:1969/2
Karar Sayısı:1969/33

Danıştay Sekizinci Dairesi 5590 sayılı Kanunun 76. maddesinin altıncı fıkrasındaki "idarî ve kazaî mercilere başvurulamaz" hükmünün tümünün Anayasa'ya aykırılığını ileri sürmüş ve iptalini istemiştir. Bu hükmü göre ticaret borsalarının, borsa yerinin dışında satılmasına müsaade edilen maddelerin satışlarının kanunî süresi içinde tescil edilmemesi halinde, borsa ücretinin yüzde elli fazlasıyla alınmasına ilişkin işlemleri aleyhine ne idarî ne de kazaî mercilere başvurulamayacaktır. Yargı mercilerine başvurulmasını önleyen hükümlerle idarî merciler başvurulmasını önleyen hüküm, aynı nitelikte bulunmadığı için bunların ayrı ayrı ele alınması gerekir.

a) Yargı mercilerine başvurulmasını önleyen hükmün Anayasa'ya aykırılığı sorunu:

aa) Anayasa'nın 114. maddesinin birinci fıkrası, idarenin hiçbir eylem ve işlemimin hiçbir halde yargı mercilerinin denetimi dışında bırakılmayacağı kuralını koymuştur. Oysa 5590 sayılı Kanunun 76. maddesinin altıncı fıkrasındaki itiraz ve inceleme konusu hüküm, tüzel kişiliği olan bir kamu kurumunun (ticaret borsası) bir bölüm işlemlerini yargı mercilerinin denetimi dışında bırakmaktadır. Hükmün Anayasa'ya aykırılığı apaçık ortadadır ve iptali gereklidir. Ancak iptal istemimin bir mahkemeden gelmiş olmasına ve istemin mahkemenin bakmakta olduğu davada uygulanacağı hükümlerle sınırlı bulunmasına (Anayasa : madde 151) göre "kazaî mercilere başvurulamaz" hükmünün 5590 sayılı Kanunun 76. maddesinin davada uygulama yeri olan dördüncü fıkrası yönünden iptaline gidilmesi gerekir.

bb) Yukarıda varılan sonuca göre üyelere Recai Seçkin ve Ziya Önel olayda 44 sayılı Kanunun 28. maddesinin son fıkrasının uygulanması görüşünü ileri sürmüşlerdir .

44 sayılı Kanunun 28. maddesinin son fıkrasına göre başvurma kanunun sadece belirli madde veya hükümleri aleyhinde yapılmış olup da bu belirli madde veya hükümlerin iptali, kanunun başka kimi hükümlerinin veya tümünün uygulanmaması sonucunu doğuruyorsa, Anayasa Mahkemesi, durumu gerekçesinde belirterek, kanunun söz konusu öteki hükümlerinin veya tümünün iptaline karar verebilir. Olayda bu hükmün uygulanma yeri yoktur. Çünkü "kazaî mercilere başvurulamaz" hükmü 76. maddenin dördüncü fıkrası yönünden iptal edildiğinde bu hüküm yine 76. maddenin ikinci ve üçüncü fıkraları yönünden yürürlüğünü ve etkisini koruyacak ve böylece iptal kararı başka hükümlerin uygulanmaması sonucunu doğurmuş olmayacaktır. Şu nedenle çoğunluk yukarıda adları anılan iki üyenin görüşünü benimsememiştir .

b) İdarî mercilere başvurulmasını önleyen hükmün Anayasa'ya aykırılığı

5590 sayılı Kanunun 76. maddesinin altıncı fıkrasındaki bu hüküm, işin idari mercilerde dolaşıp uzamasını önlemek ereğini güder. Anayasa'da idarenin işlem ve eylemlerine karşı idarî mercilere başvurma yolunun yasa ile kapatılmasını önleyen bir kural bulunmadığından yasa koyucunun böyle bir hüküm getirmiş bulunması Anayasa'ya aykırı değildir. Kaldı ki mahkemenin bu hükmü uygulaması da söz konusu olamaz, itirazın reddi gerekir.

VI- Sonuç:

1- a) 5590 sayılı ve 8/3/1950 günlü Kanunun 76. maddesinin altıncı fıkrasındaki "kazaî mercilere başvurulamaz" hükmünün Anayasa'nın 114. maddesine aykırı olduğuna ve bu hükmün maddenin davada uygulama yeri bulunan dördüncü fıkrası yönünden iptaline oybirliğiyle;

b) 44 sayılı Kanunun 28. maddesinin son fıkrasının olayda uygulama yeri bulunmadığına üyelere Recai Seçkin ve Ziya Önel'in karşı oylarıyla ve oyçokluğu ile;

Esas Sayısı:1969/2
Karar Sayısı:1969/33

2- 5590 sayılı Kanununun 76. maddesinin altıncı fıkrasındaki idari mercilere başvurulmasını önleyen hükmün Anayasa'ya aykırı olmadığına ve itirazın bu hükmeye yönelen bölümünün reddine oybirliğiyle;

10/6/1969 gününde Anayasa'nın 151. ve 152. maddeleri gereğince karar verildi.

Başkanvekili
Lütfi Ömerbaş

Üye
İhsan Keçecioğlu

Üye
Feyzullah Uslu

Üye
Fazlı Öztan

Üye
Celâlettin Kuralmen

Üye
Fazıl Uluocak

Üye
Sait Koçak

Üye
Avni Givda

Üye
Muhittin Taylan

Üye
İhsan Ecemiş

Üye
Recai Seçkin

Üye
Ahmet Akar

Üye
Halit Zarbun

Üye
Ziya Önel

Üye
Muhittin Gürün

44 SAYILI YASANIN 28. MADDESİNİN UYGULANMASINA İLİŞKİN KARŞIOY YAZISI

Anayasa Mahkemesi Anayasa'ya aykırı yasa kurallarını iptal ederek hukuk düzeninden ayıklamak üzere kurulmuştur. Anayasa Mahkemesinin kuruluşuna ilişkin Yasa'nın 28. maddesinin iptal konusu dışında kalan kuralların iptaline Anayasa Mahkemesini yetkili kılan kuralın mahkemenin bu kuruluş ereğine göre yorumlanması gerekir. Böyle bir yorum, bir yasa kuralını iptal eden mahkemenin iptal için benimsediği gerekçenin uygun düştüğü öbür kuralların dahi iptaline mahkemenin yetkili bulunduğunu kabul etme sonucunu doğurur anılan 28. maddedeki uygulama yeri kalmayan kural sözleriyle yasa koyucu bu durumu anlatmak istemiştir. Yoksa iptal sonucunda nasıl olsa uygulanamıyacak duruma giren kuralın ayrıca iptalinde bir hukukî yarar görülemez. Burada 28. madde uygulanarak iptal edilen kuralın ilgili olduğu bütün durumlar için iptali gerekirdi.

Sonuç : Açıklanan nedenlerden ötürü kararın l/b maddesine karşıyız.

Esas Sayısı:1969/2
Karar Sayısı:1969/33

Üye
Ziya Önel

Üye
Recai Seçkin